

Els pagesos

Josep Pla

Destino. Barcelona, 1968

Ferran Sáez | FerranSM@blanquerna.url.edu

Director de l'Institut d'Estudis Polítics Blanquerna de la URL

Puc certificar que, en el transcurs de la meua vida, m'he empassat una bona colla de llibres. A l'hora de rellegir, però, he estat sempre molt més primmirat: són ben pocs els autors als qui, tossudament, he retornat de forma incondicional. Formen part del meu estil com a escriptor, però també de mi mateix en un sentit privat, íntim. Són tres: Michel de Montaigne (1533-1592), Josep Pla (1897-1981) i Vicent Andrés Estellés (1924-1993). Un assagista perigordí, un periodista empordanès i un poeta de Burjassot. Estranya barreja!

De Montaigne, ara tan de moda, en vaig fer la tesi de llicenciatura i la tesi doctoral –així com traduccions, articles...– ja fa molts anys quan tothom el considerava un autor «menor» i no el llegia ningú. Hi torno constantment, com feia Pla. Els 46 volums de l'obra de Pla també formen part de la meua vida, així com del recull de poemaris d'Estellés, d'un blanc immaculat, que va publicar el meu bon amic Eliseu Climent (1940) a l'editorial 3i4 de València. Per estrany que pugui semblar, una part substancial de la meua consciència nacional neix de la lectura d'aquests autors. Els tres són de poble, com jo mateix, i es mouen sempre arran de terra, que és com crec que cal veure les coses d'una forma vagament realista i plau-

sible. La malaltia infantil del cosmopolitisme es cura viatjant i tornant, ritualment, al punt de partida. I malament rai, si no n'hi ha un de clar, de punt de partida! Em refereixo a un punt de partida obstinadament concret, amb olor de terra. En cas contrari la malaltia del cosmopolitisme esdevé incurable, i fa estralls entre els ressentits.

Els estudiosos o els amics personals de Pla expliquen que en moltes ocasions aquest va descriure, amb una precisió de cirurgià, paisatges i persones que mai no havia vist. No se sap ben bé si es tractava de premonicions quasi miraculoses, de talent imaginatiu o de simple barra, però el cert és que les seves cròniques de viatges –apòcrifes o no– desprenen olors, colors i textures que només ell sabia condensar en una tríada, o de vegades en una tralla, d'adjectius. Potser Pla no va estar mai en aquell fiord noruec ni en aquella illeta grega ni en aquell carreró de Nova York que dibuixa amb una vivacitat prodigiosa; d'allò que sí podem estar ben segurs és que va néixer, va viure al llarg de molts anys i va morir entre pagesos, «entre la meua gent», com ho expressava ell mateix amb un orgull –diguem-ne– matisat.

La imatge més coneguda de Josep Pla és la d'un vellet amb els ulls entelats pel fum d'un Ideales –els seus cigarrets predilectes–, una boina encastada –o potser incrustada– al cap, i una armilla o una americana d'una negror lluent, plausiblement llardosa i arnada. És la caricatura quasi

**La malaltia infantil del cosmopolitisme
es cura viatjant i tornant, ritualment,
al punt de partida. I malament rai, si no
n'hi ha un de clar, de punt de partida!**

perfecta del pagès tradicional. Subratllo el «quasi» perquè aquest vell pagesot de l'Empordà, a més de no agafar mai una aixada, és amb tota probabilitat l'escriptor més important del segle XX en llengua catalana. Això no vol dir, però, que la curiosa indumentària o l'actitud vital dels seus darrers anys fossin una mena de disfressa —a la manera del patètic marineret que es va inventar Carlos Barral (1928-1989), per exemple. En absolut: Pla no construeix un personatge a còpia d'*atrezzo* i afectació; simplement, retorna al seu personatge original, primigeni, i a tot allò que l'envoltava: un paisatge i una manera de ser molt —alguns dirien «massa»— concrets i, a més, en vies d'extinció. D'aquest retorn, que també és un exili polític intern carregat de mala consciència, en queda constància escrita: *Els pagesos*, un dels volums de la seva vertiginosa *Obra Completa*.

Per tal d'entendre el veritable significat d'aquest volum cal deixar de banda, per moments, la caricatura que hem mostrat abans i detenir-nos en fotografies una mica més antigues i esgrogissades: aquelles que ens mostren, sobretot al llarg dels anys vint, un Pla decididament cosmopolita, vestit de *gentleman* amb un gran cigar de senyoràs als llavis —i no un humil Ideales— a Londres, a París o a Madrid. Tots dos personatges, òbviament, són igual de «reals». Però sense cap mena de dubte un és molt més autèntic i veridic que l'altre. Pla no fou mai un burgès, ni un viatger vocacional, ni molt menys un diletant lletraferit o un salva-

dor de la llengua. Pla només —només?— va ser un periodista que escrivia millor que els intel·lectuals del seu temps. Es va fer advocat a contracor, periodista per casualitat i escriptor per vocació; i tot això sense desempallegar-se mai de la primera màscara, l'original, que cobria el seu rostre: el petit propietari rural, el *kulak* com deien a la Rússia soviètica, que sap fixar-se en les magnificències d'una catedral o en l'harmonia d'una façana però també —i, de vegades, sobretot— en el preu dels naps o en la disposició d'un rusc d'abelles d'alguna remota contrada. Els seus documents privats, com les *Cartes a Pere*, el seu germà, ho mostren amb tota nitidesa; l'epistolari de Pla té ben pocs capficaments literaris: parla de factures, de comptes amb els masovers, de lletres —de canvi, és clar. Decebedor? Per als qui n'han fantasiejat una imatge plena de collonades destinades a corroborar certes dèries personals, potser sí. Per als qui l'hem llegit amb més humilitat, no. |

